

ἐν μέρει, τούτου δ' ἕνεκα ἐτήρησεν ἐκ τῆς πρώτης τὴν μαλακότητα καὶ χάριν, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας παρέλαβε τὴν ἀνδροπρεπή βαρύτητα καὶ μεγαλοπρεπείαν. Οὕτω μορφωθείσα δὲν ἠδύνατο ἀλλ' ἢ νὰ ἐπικρατήσῃ πασῶν τῶν διαλέκτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ νὰ καταστήσῃ οὕτω γενικὴ καὶ κυρία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους γλώσσα. Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀκμὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑλλάδος καθόλου, τοιαύτη δ' ἦτο ἡ καλλονὴ καὶ μεγαλοπρέπεια αὐτῆς, ὥστε καὶ τῶν θεῶν ἄξια ἐκρίθη. Οὕτω τοῦλάχιστον ἀπερῆσαν Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (Περὶ δειν. Δημοσθ. 23): « Ἦδ' ἂν τίνας ἤκουσα ἐγὼ λεγόντων ὡς, εἰ καὶ παρὰ θεοὺς διαλεκτός ἐστιν ἢ τὸ τῶν ἀνθρώπων κέρηται γένος, οὐκ ἄλλως ὁ βασιλεὺς τῶν αὐτῶν διαλέγεται θεὸς ἢ ὡς ὁ Πλάτων ».

Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἐν τῷ διακοσιεταίῳ βίῳ αὐτῆς (500—300 π. Χ.) δείκνυσιν τρία στάδια ἀκμῆς, διὸ καὶ διαστέλλεται εἰς *παλαιὰν*, *μέσην* καὶ *νέαν*. Καὶ ἡ μὲν παλαιὰ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου, τῶν τραγικῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐρυπίδου, τοῦ κωμικοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν ῥητόρων Ἀντιφώντος καὶ Ἀνδοκίδου· ἡ δὲ μέση ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μετὰ τινος ῥοπῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν, τοῦ Ξενοφώντος καὶ τοῦ Ἰσοκράτους· ἡ δὲ νέα ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Αἰσχίνου καὶ τῶν λοιπῶν ῥητόρων, ἔτι δὲ ὑπὸ τῶν νεωτέρων κωμικῶν καὶ πεζογράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Πάντες οὗτοι οἱ συγγραφεῖς καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐχρήσαντο τῇ Ἀττικῇ διαλέκτῳ εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν δόκιμοι, *κλασικοί*, ἡ δὲ γλώσσα αὐτῶν καλεῖται *Ἀττικισμός*.

Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος διαδιδομένη ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ μάλιστα τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, προσελάμβανεν ὁσημέραι καὶ ξένα στοιχεῖα καὶ ἀφίστατο κατὰ μικρὸν τῆς παλαιᾶς αὐτῆς καθαρότητος. Ὅτε δὲ κατὰ τὸν γ' π. Χ. αἰῶνα διὰ τῶν κατακτητῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰσέχθη ἡδὴ καὶ παρὰ ξένοις καὶ ἀλλογλώσσοις λαοῖς, Σύροις, Φοίνιξι καὶ Αἰγυπτίοις, ἡ δὲ ἐστία τῶν Ἑλληνικῶν γράμμάτων ἀπ' Ἀθηναίων μετετέθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὑπέστη ἐπισθητικὴν ἀλλοίωσιν καὶ παραμόρφωσιν καὶ ἡ τέως Ἀθῆναι ἐκλήθη *Κοινὴ* ἢ *Ἑλληνικὴ* διάλεκτος, ὁ δὲ *Ἑλληνισμός* ἀντικατέστησε τὸν *Ἀττικισμόν*. Ἐντεῦθεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Γραμματικοῖς, ἰδίᾳ παρὰ τῷ Μοίρῳ, ἀντίκεινται *Ἀττικοί* καὶ *Ἑλληνες*, ὡς « ἡδύναι Ἀττικοί, ἀρτυσαὶ Ἕλληνες » καὶ « ἐπηλυγάζομενος Ἀττικοί, ἐπισκιάζομενος Ἕλληνες » καὶ « ἔξην Ἀττικοί, ἔξων Ἕλληνες » καὶ « ἡδὲν Ἀττικοί, ἀκμάζειν Ἕλληνες » ἡδᾶσκειν δὲ ἐπὶ τῶν παιδῶν τῶν ἀρχομένων ἡδὲν ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἀττικοί, καὶ πολλὰ γοῦν ἀλλὰ γοῦ. Ἡ ἀλλοίωσις δ' αὕτη καὶ παραμόρφωσις ἐπετάθη ἐν τοῖς μάλιστα ὅτε ἡδὴ καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐλευθερίᾳ ἀπώλετο, ἡ δ' Ἑλλάς ἐγένετο Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.

« ἡμῖν γὰρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνονται εὐρόπα Ζεὺς ἀνέρος, εὐτ' ἂν μιν κατὰ δοῖμον ἡμᾶρ ἔλθαι, »

λέγει ὁ θεὸς Ὀμηρος ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ (Ρ 332—333). Ἐν τῇ Κοινῇ διαλέκτῳ ἔγραψαν οἱ ἱστορικοὶ Πολύβιος,

Διόδωρος, Πλούταρχος, ὁ γεωγράφος Στράβων, Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς καὶ ἄλλοι. Τινὲς τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ταύτης πειραθέντες νὰ μιμηθῶσι τοὺς Ἀττικούς, ὡς λ. χ. ὁ Λουκιανὸς καὶ ὁ Αἰλιανὸς, ἐκλήθησαν *Ἀττικισταί*, οἱ δ' ἑλληνιστὶ συγγράψαντες, ἰδίᾳ δ' Ἑβραῖοι, ὡς ὁ Ἰώσηπος, ὠνομάσθησαν *Ἑλληνισταί*, τὰ δὲ συγγραμματα αὐτῶν *Ἑλληνιστικά*, οἷα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη.

Ἀλλ' ἂν ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα διὰ τῆς ἐξαπλώσεως αὐτῆς εἰς ξένας χώρας καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ρωμαίων ἐν τῇ Ἑλλάδι σπουδαίαν ἀλλοίωσιν καὶ παρακμὴν ὑπέστη, τὸ κακὸν τοῦτο εἶναι ἀσήμενον παράβαλλόμενον πρὸς τὰς κακώσεις, ἃς ὑπέστη ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις. Διὰ τῆς διακρίσεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς Ἀνατολικὸν καὶ εἰς Δυτικόν, ἡ ἔδρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετετέθη εἰς τὸ Βυζάντιον. Καὶ εἰργάσατο μὲν πολλὰ ὁ Ἑλληνισμός καὶ ἐν τοῖς Βυζαντινῶν χρόνοις, ἀλλὰ δεινοὶ πόλεμοι καὶ ἀλλοφύλων ἀδιάρκειτοι ἐπιδρομαὶ ἐξενέουσαν καὶ παρέλυσαν αὐτόν, τὸν δὲ περιπετειώδη καὶ οἰζυρὸν τοῦτον τοῦ Ἑλληνισμοῦ βίον συνεβίβωσεν ἀναγκαιῶς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα, οὕτω δ' ἐξεβαρβαρώθη καὶ ἐξεφυλίσθη. Αἱ λέξεις καὶ οἱ τύποι ἀπὸ τοῦ 1' αἰῶνος τοσοῦτον παραμεμορφωμένοι καὶ μιζοβαρβαροὶ εἶναι, ὥστε δυσκόλως ἀνευρίσκωμεν ἐν αὐτοῖς ἔχνη τῆς ἀρχαίας λαμπρότητος καὶ μεγαλοπρεπείας. Ἐκ τῆς λελοθῆμένης δὲ ταύτης καὶ περιεκαρμένης γλώσσης προκύψει τὸ δημῶδες ἡμῶν ἰδίωμα, ὅπερ ἤρξατο ἀγαθὴ τύχη ἀποκαθαριζόμενον καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ἀπολαμβάνον αἰγλήν καὶ λαμπρότητα, πρώτου τοῦ αἰοδήμου Ἀδαμαντίου Κοραῆ τὴν εἰς τοῦτο ὁδὸν διαχαράξαντος καὶ διατεμόντος.

Μ. Ι. ΚΕΦΑΛΑΣ.

G. E. LESSING.

ΛΑΟΚΟΩΝ*

·Η·

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Τὸ μέδον, οὗτινος χρῆσιν ποιεῖται ἡ ζωγραφικὴ, ἵνα καταληπτὸν καταστήσῃ ἡμῖν, ὅτι ἐν ταῖς συνθέσεσιν αὐτῆς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἀόρατον, εἶναι λεπτόν τι νέφος, ἐν ᾧ περικαλύπτει αὐτὸ ἀπὸ τῶν κοινῇ μετ' αὐτοῦ ὁρῶντων προσώπων. Φαίνεται δ' ὅτι καὶ τὸ νέφος τοῦτο ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὀμήρου ἐλήφθη. Διότι ὅταν ἐν τῇ βοῇ τῆς μάχης περιέβηται εἰς τῶν σπουδαιοτέρων ἡρώων εἰς κίνδυνον, ἐξ οὗ οὐδεμία ἄλλη ἢ θεία δύναμις ἠδύνατο αὐτὸν νὰ λυτρώσῃ, παρίστανει αὐτὸν ὁ ποιητὴς συγκαλυπτόμενον ὑπὸ τῆς προστάτιδος θεότητος διὰ πυκνῆς ὁμίχλης ἢ διὰ τῆς νυκτὸς καὶ οὕτως

*) Ἦδε ἀριθ. 17, σελ. 323—324.

ἀπαγομένον, ὡς τὸν Πάριον ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης¹, τὸν Ἰδέα ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος² καὶ τὸν Ἑκτορα ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος.³ Τὴν ὁμίχλην δὲ ταύτην, τὸ νέφος τοῦτο οὐδέποτε λησμονεῖ ὁ Κάλυτος ἐξόχως νὰ συνιστᾷ τῷ καλλιτέχνῃ ὁσάκις σημειοῖ αὐτῷ εἰκόνας παρομοίων συμβάντων. Ἀλλὰ τίς δὲν βλέπει ὅτι παρὰ τῷ ποιητῇ ἢ διὰ νέφους καὶ νυκτὸς συγκάλυψις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ποιητικὸς τρόπος ἐκφράσεως πρὸς ἐκδηλώσιν τοῦ ὁράτου; Τοῦτου ἕνεκα πάντοτε ἐξεπλάγην, καθορῶν πραγματουμένην τὴν ποιητικὴν ταύτην ἐκφρασὶν καὶ πραγματικὸν νέφος ἐν τῇ εἰκόνι ἐξεικονιζόμενον, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου κρύπτεται ὁ ἥρωας ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ὡς ὅπισθεν ἰσπανικοῦ τείχους. Ὁ ποιητὴς ὅμως δὲν ἐννοεῖ τοῦτο. Ἡ ἐξεικονιστικὴ νέφους πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἐν τῇ εἰκόνι σημαίνει ἐκτροπὴν ἐκ τῶν ὁρίων τῆς ζωγραφικῆς, καθόσον τὸ νέφος τοῦτο ἀποτελεῖ ἐνταῦθα πραγματικὸν ἱερογλυφικόν, ἀπλοῦν συμβολικὸν σημεῖον, ὅπερ οὐδόλως τὸν ἐλευθερωθέντα ἥρωα ὁράτον καθιστᾷ, ἀλλὰ φωνεῖ τῷ παρατηρητῇ: ὀφείλεις νὰ φαντάζησαι τοῦτον ὁράτον. Τὸ νέφος τοῦτο δὲν παρίσταται ἐνταῦθα ἀρμυδιώτερον ἢ τὰ περιγραφικὰ δελτάρια, ἀτινα ἐπὶ ἀρχαίων γοθικῶν εἰκόνων ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ στόματος τῶν παριστανόμενων προσώπων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Ὀμηρὸς ἀφῆκε τὸν Ἀχιλλεῖα, καθ' ἣν στιγμήν ὁ Ἀπόλλων ἀποσπᾷ ἀπ' αὐτοῦ τὸν Ἑκτορα, τρίς νὰ κτυπήσῃ τὴν παχεῖαν ὁμίχλην διὰ τῆς λόγχης, τρίς δ' ἡέρα τῷ ψε βαθεῖαν,⁴ ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ποιητοῦ, ἢ ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς τοσοῦτον μανιώδης ἦτο ὥστε τρίς ἔτι ἐκτύπησε πρὶν ἢ παρατηρήσῃ ὅτι δὲν εἶχε πλέον τὸν ἐχθρὸν πρὸ αὐτοῦ. Πραγματικὴν ὁμίχλην ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν ἐβλεπε καὶ ὀλοκλήρον τὸ τεχνουργημα, δι' οὗ οἱ θεοὶ καθίστων τι ὁράτον, οὐδόλως συνίστατο ἐν τῇ ὁμίχλῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ταχεῖᾳ ἀπομακρύνει. Ἰνα δὲ μόνον καταδείξῃ συγχρόνως ὁ ποιητὴς ὅτι τοσοῦτον ταχεῖα ἐγένετο ἢ ἀπόσπασις ὥστε οὐδεὶς ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς νὰ δύναται ν' ἀκολουθήσῃ τὸ ἀποσπασθὲν σῶμα, περικαλύπτει αὐτὸ προσηγούμενος διὰ νεφέλης, οὐχὶ διότι ἀντὶ τοῦ ἀποσπασθέντος σώματος ἐβλεπέ τις ὁμίχλην, ἀλλὰ καθόσον πᾶν τὸ ἐν νεφελῇ εὐρισκόμενον ὡς ὁράτον φανταζόμεθα. Τοῦτου ἕνεκα ἐνίοτε καὶ ἀνατρέπει τοὺς ὅρους καί, ἀντὶ νὰ καταστήσῃ τὸ ἀντικείμενον ὁράτον, ἀφῆκε τὸ ὑποκείμενον νὰ πλησθῇ ὑπὸ τυφλώσεως. Οὕτω σκοτίζει ὁ Ποσειδῶν τὴν τοῦ Ἀχιλλέως ὄψεις, ὅτε σώζει ἐκ τῶν φονικῶν αὐτοῦ χειρῶν τὸν Αἰνεΐαν, ὃν δι' ὠθήσεως μεταγεί διὰ μιᾶς ἐκ τοῦ θορύβου εἰς τὴν ὀπισθοφυλακίαν.⁵ Ἀλλὰ πράγματι ἐνταῦθα οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Ἀχιλλέως τοσοῦτον ὀλίγον ἐσκοτισμένοι εἶναι, ὅσον ἐκεῖ διὰ νεφέλης περικαλύπτονται οἱ ἀποσπώμενοι ἥρωες· ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἐπιπροσθέτει ἀμφοτέρω ἀπλῶς μόνον ἵνα ἐπαισθητοτέραν διὰ τῶν μέσων τούτων καταστήσῃ τὴν ἄκραν ταχύτητα τῆς ἀποσπάσεως, τοῦθ' ὅπερ ἡμεῖς ἐξαφάνισιν καλοῦμεν.

Τὴν ὁμηρικὴν ὅμως νεφέλην ἐσφητερισθῆσαν οἱ ζωγράφοι οὐχὶ ἀπλῶς εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς αὐτὸς ὁ Ὀμηρὸς ταύταις ἐχρῆντο ἢ ὅα ἐχρῆτο, ὡς ἐν περιπτώσει, καθ' ἃς γίνεται τι ὁράτον, καὶ ἐν ἐξαφάνισιν, ἀλλὰ πανταχοῦ ὅπου ὁ θεατὴς ὤφειλε νὰ γνωρίσῃ τι ἐν τῇ εἰκόνι, ὅπερ τὰ πρόσωπα τῆς εἰκόνος εἶτε σύμπαντα εἶτε ἐν μέρει δὲν ἀναγνωρίζουσιν. Ἡ Ἀθηνᾶ εἰς τὸν Ἀχιλλεῖα ἦτο μόνον ὁρατὴ, καθ' ἣν στιγμήν συνεκράτησεν αὐτὸν ἀπὸ ἐμπράκτων ἀτοπιμάτων ἐναντίον τοῦ Ἀγαμέμνονος. Πρὸς ἐκφράσιν τοῦτου, λέγει ὁ Κάλυτος, οὐδὲν ἄλλο μέσον γνωρίζω ἢ τὴν ἐν νεφελῇ συγκάλυψιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς λοιπῆς ὁμιγύρεως, τοῦθ' ὅπερ καθ' ὀλοκλήριαν ἀντιστρατεύεται πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ποιητοῦ. Τὸ ὁράτον εἶναι ἡ φυσικὴ κατάστασις τῶν παρ' αὐτῷ θεῶν. Οὐδεμία δὲ ὑπῆρχεν ἀνάγκη θαμβώσεως ἢ ἀποκοπῆς τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, ἵνα ἀφανεῖς οἱ θεοὶ καταδῶσιν ἄλλ' ἀπαιτεῖται φωτισμὸς καὶ ἐπίτασις τῆς ἀνθρωπίνης ὁράσεως, προκειμένου νὰ γείνωσιν οὗτοι ὁρατοί.

Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν ὅτι τὸ νέφος εἶναι αὐθαίρετον καὶ ἥκιστα φυσικὸν σημεῖον παρὰ τοῖς ζωγράφοις, ἀλλὰ τὸ αὐθαίρετον τοῦτο σημεῖον οὐδὲ κἂν τὴν ἀπαιτουμένην κέκμηται σαφῆναιαν, ἣν ὡς τοιοῦτον ὤφειλε νὰ ἔχῃ, καθόσον οὗτοι ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτοῦ τοσοῦτον ἵνα τὸ ὁράτον καταστήσωσιν ὁράτον, ὅσον καὶ τὸ ὁράτον ὁράτον.

ΙΓ'.

Εἰ ὀλοτελῶς ἀπώλλυντο τὰ τοῦ Ὀμήρου ἔργα, εἰ οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο ἡμῖν [ἐκ] τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας αὐτοῦ ἢ ὁμοιόμορφος ἀλληλουχία εἰκόνων, οἷας ὁ Κάλυτος ἐξ αὐτῶν προέτεινε, ἦθελεν ἄρα γε εἶσθαι ἡμῖν δυνατόν—κἂν αἱ εἰκόνες αὗται προήρχοντο ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ τελειοτάτου τῶν καλλιτεχνῶν—νὰ σχηματίζωμεν τὴν ιδέαν, δὲν θέλω νὰ εἰπῶ περὶ τοῦ καθόλου ποιητοῦ ἀλλ' ἀπλῶς περὶ τῆς γραφικῆς αὐτοῦ δεξιότητος, τὴν ιδέαν, ἣν περὶ αὐτοῦ ἦδη ἔχομεν;

Ἄς δοκιμάσωμεν, λαμβάνοντες πρὸς τοῦτο ἐν οἰοδῇ ποτε τεμάχιον. Ἄς λάβωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ λοιμοῦ². Τί βλέπομεν ἐπὶ τῆς ὀθόνης τοῦ καλλιτέχνου; Νεκρὰ σώματα, καιούσας πυράς, θνήσκοντας περὶ τοὺς τεθνεώτας ἐνασχολουμένους, ἐπὶ νέφους δὲ εὐρισκόμενον τὸν κεχολωμένον θεὸν καὶ βάλλοντα τὰ βέλη αὐτοῦ. Ὁ μέγιστος πλοῦτος τῆς εἰκόνος ταύτης, ἀποτελεῖ πτωχεῖαν διὰ τὸν ποιητὴν. Διότι ἐάν τις ἤθελε ν' ἀποκαταστήσῃ ἐκ τῆς εἰκόνος ταύτης τὸν Ὀμηρον, τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ τὸν θεὸν λέγοντα ἢ τὰ ἑξῆς: «Ἐπὶ τούτῳ ὀργίσθη ὁ Ἀπόλλων καὶ ἐξετόξευε τὰ βέλη αὐτοῦ κατὰ τοῦ στρατοῦ τῶν Ἑλλήνων. Πλείστοι τῶν Ἑλλήνων ἀπέθανον, τὰ δὲ πτώματα αὐτῶν ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός». Πλὴν ἀναγνωσόμεν αὐτὸν τὸν Ὀμηρον:

1) Παρίστησι πράγματι ὁ Ὀμηρὸς καὶ θεότητος περικαλυπτομένης ὑπὸ νέφους, ἀλλὰ τότε μόνον ὅταν αὐταὶ ὁραταὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ ᾄδῃ ἀπὸ ἄλλων θεῶν π. γ. Διάδ. Ε. στ. 282, 344 845.

2) Διάδ. Α. στ. 44—53. Tableaux tirés de l'Iliade. p. 70.

1) Διάδ. Γ. στ. 381.

2) Διάδ. Ε. στ. 23.

3) Διάδ. Γ. στ. 444.

4) Διάδ. Γ. στ. 446.

5) Διάδ. Γ. στ. 321.

Βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων χρώμενος κῆρ,
 Τόξ' ὅμοισιν ἔχων ἀμφοτερέα τε φαρέτρην.
 Ἐκλαγξάν δ' ἄρ' οἷστοι ἐπ' ὤμων χρωμένοιο,
 Αὐτοῦ κινηθέντος· ὁ δ' ἦε νυκτὶ εὐκίως.
 Ἐξέτ' ἐπεὶτ' ἀπάνευθε νεῶν, μετὰ δ' ἰὸν ἔηκεν.
 Δειρὴ δὲ κλαγγὴ γέρετ' ἀργυρέοιο βιοῦτο.
 Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπ' ὤχετο καὶ κέντρα ἀργούς,
 Αὐτὰρ ἐπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἔχεπεν κέκρυπτος.
 Βάλλ'· αἰεὶ δὲ πύρρ' αἰετὸν καίοντο θαμειαί.

Ὅσον ὑπερέχει ἡ ζωὴ τῆς εἰκόνης, τοσοῦτον καὶ ὁ ποιητὴς ἐνταῦθα ὑπέγκειται τοῦ ζωγράφου. Κεχολωμένος ὁ Ἀπόλλων, σὺν τόξῳ καὶ φαρέτρᾳ κατέρχεται τῶν ἐπάλξεων τοῦ Ὀλύμπου. Δὲν βλέπω τοῦτον κατερχόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκούω αὐτοῦ. Ἀνὰ ἕκαστον βῆμα κροτοῦσι τὰ βέλη περὶ τοὺς ὤμους τοῦ παρωρισμένου θεοῦ. Χωρεῖ ὅμοιος νυκτὶ. Νῦν δέ, καθεσθεις ἀπέναντι τῶν πλοίων, ρίπτει — φοβερώς ἡχώντος τοῦ ἀργυροῦ τόξου — τὸ πρῶτον βέλος ἐπὶ τῶν ἡμιόνων καὶ κυνῶν. Εἴτα διὰ τοῦ δηλητηριώδους βέλους βάλλει καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ πανταχοῦ φλογίζουσιν ἀπαύστως θαμειαὶ καιόμεναι πτωμάτων. — Εἶναι ἀδύνατον ἄλλως νὰ ἐκφράσωμεν τὴν γραφικὴν μουσικὴν, ἣν αἱ λέξεις τοῦ ποιητοῦ ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν ν' ἀκούωμεν. Ἐπίσης ἀδύνατόν ἐστι νὰ εἰκάζωμεν ταύτην ἐκ τῆς ὑλικῆς εἰκόνης, κἂν ἔτι αὕτη τὸ ἐλάχιστον μόνον ἀποτελῇ πλεονέκτημα, ὅπερ κέκνται ἡ ποιητικὴ εἰκὼν πρὸ τῆς ὑλικῆς τοιαύτης. Τὸ κύριον δὲ πλεονέκτημα ἐν τούτῳ συνίσταται, ὅτι ὁ ποιητὴς διὰ ὁλοκλήρου στοᾶς εἰκόνων ὁδηγεῖ ἡμᾶς πρὸς ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ ὑλικὴ εἰκὼν ἐπιδεικνύεται.

Ἀλλὰ πιθανὸν ὁ Ζοῖμος νὰ μὴ ᾔναι πρόσφορον σχέδιον διὰ τὴν ζωγραφικὴν. Ἴδου ἕτερον, πλεῖον θέλητρον εἰς τὸ ὅμμα παρουσιάζον: οἱ συσχεπόμενοι καὶ συμπροσέχοντες θεοί.¹ Χρυσοῦν ἀνοικτὸν ἀνάκτορον, αὐθαίρετα συμπλέγματα τῶν καλλίστων καὶ τὰ μάλα ἀξιοσεβάστων μορφῶν, ὑπηρετούμενα ὑπὸ τῆς ἐσσεὶ νεαζούσης Ἥρας, κρατούσης ἀνὰ χεῖρας τὴν ψιᾶλιν. Ὅποια ἀθροῖα φωτὸς καὶ σκιάς, οἷα ἀντιθέσεις, οἷα ποικιλία ἐκφράσεως! Πόθεν ἄρξωμαι, ποῦ δὲ νὰ καταλήξω, ἵνα τὸ ὅμμα μου τέρψω; Ἄν δὲ τοῦτον γοητεύῃ με ὁ ζωγράφος, πόσω μᾶλλον θὰ πράξῃ τοῦτο ὁ ποιητὴς! Ἀνοίγω τοῦτον, ἀλλ' εὐρίσκω — ὅτι ἀπατῶμαι. Εὐρίσκω τέσσαρας ἐρρῶθιμους καὶ ὁμαλοὺς στίχους, οἵτινες ἡδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ὑπογραφὴν εἰκόνης, ἐν οἷς δὲ περικλείονται τὰ πρὸς καταρτισμὸν εἰκόνης στοιχεῖα, ἀλλ' οἵτινες καθ' ἑαυτοὺς οὐδόλως ἀποτελοῦσιν εἰκόνα.

Οἱ δὲ θεοὶ παρ Ζηνὶ καθημένοι ἡγορόωντο
 Χρυσῶν ἐν δαπέδῳ, μετὰ δὲ σφισι πότνια Ἥρη.
 Νέκταρ ἐφροχόει· τοῖς δὲ χρυσείας δεπάσσιν
 Δειδέχατ' ἀλλήλους, Τρώων πόλιν εἰσορόωντες.

Τοῦτο οὐχὶ ἀσχημονέστερον θὰ ἐξέφραζεν εἰς Ἀπολλώνιος ἢ καὶ μετριώτερος ἔτι ποιητὴς· ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ ὁ Ὀμηρὸς τοσοῦτον ὑπολείπεται τοῦ ζωγράφου, ὅσον ἀνωτέρω ὁ ζωγράφος ὑπελείπεται αὐτοῦ.

Πρὸς τοῦτοις ὁ Κάυλος ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ τῆς Ἰλιάδος οὐδαμοῦ εὐρίσκει εἰκόνα ἢ ἐν τοῖς τέσσαρσι τοῦτοις στίχοις. Ὅσονδήποτε, λέγει, κἂν διακρίνεται τὸ τέταρτον βιβλίον διὰ τῶν πολλῶν παροτρύνσεων πρὸς ἐπιθεσιν, διὰ τῆς δαψιλείας λαμπρῶν καὶ ὅλως διαφερόντων χαρᾶκτηρων καὶ διὰ τῆς τεχνῆς, δι' ἧς ὁ ποιητὴς δεικνύσιν ἡμῖν τὸ πλῆθος, ὅπερ εἰς κίνησιν ἐπιθυμεῖ νὰ θέσῃ, διὰ τὴν ζωγραφικὴν ὅμως εἶναι πάντῃ ἀχρηστον. Οὗτος ἡδύνατο νὰ προσθέσῃ εἰς ταῦτα καὶ τὸ ἐξῆς: εἶναι ἀχρηστον παρ' ὅλον ἄλλως τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον, ὅνπερ καλοῦσιν ποιητικὰς εἰκόνας. Διότι πράγματι τοσοῦτον συγκατὰ καὶ τοσοῦτον πλήρεις τοιαῦται ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ ἀπαντῶσιν, ὅσῳ ἐν οὐδενὶ ἑτέρῳ. Ποῦ δὲ ὑπάρχει μᾶλλον ἐπεξεργασμένη καὶ ἀπατηλοτέρα εἰκὼν τῆς τοῦ Πανδάρου τῇ ὑποκινίδει τῆς Ἀθηνᾶς λυόντος τὴν ἀνακωχὴν καὶ βάλλοντος τὸ βέλος αὐτοῦ κατὰ τοῦ Μενελάου, ἢ τῆς προσπελάσεως τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ἢ τῆς τῶν ἁμοιβαίων ἐπιθέσεων ἢ τῆς πράξεως τοῦ Ὀδυσῆως, δι' ἧς ἐκδικεῖται τὸν θάνατον τοῦ Λεύκου αὐτοῦ.

Τί ὅμως ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι οὐχὶ ὀλίγαι ἐκ τῶν λαμπροτέρων εἰκόνων τοῦ Ὀμήρου οὐδεμίαν παρέχουσιν εἰκόνα τῷ καλλιτέχνῃ, ὅτι ὁ καλλιτέχνης δύναται ν' ἀρυσθῇ εἰκόνας ἐκ χωρίων αὐτοῦ, ἐν οἷς οὐδεμίαν τοιαύτην αὐτὸς οὗτος παρουσιάζει, ὅτι ἐκεῖναι, ὡς οὗτος ἔχει καὶ ὡς ἡδύνατο νὰ χρησιμοποιοῦσιν ὁ καλλιτέχνης, ἤθελον εἶσθαι λίαν πτωχαὶ ὅταν οὐδὲν πλεον ἐδείκνυν ἢ ὅ,τι καὶ αὐτὸς ὁ καλλιτέχνης παρίστανται; Τί ἄλλο ἔπεται ἢ ἡ ἄρνησις τῆς ἀνωτέρω ἐρωτήσεως μου; Ὅτι δηλ. ὅσονδήποτε πολλὰ καὶ ἐξαιρετοὶ κἂν ᾔσαν αἱ ὑλικαὶ εἰκόνες, ὅτ' ὡς τὰ τοῦ Ὀμήρου ποίηματα παρέχουσιν ὕλην, δὲν ἐπιτρέπουσιν ἐν τούτοις καὶ τὸ ἐλάχιστον νὰ εἰκάζωμεν περὶ τῆς γραφικῆς δεξιότητος τοῦ ποιητοῦ.

ΙΑ'.

Εἰ οὕτως ἔχει καὶ εἰ δύναται ποῖνμα τι λίαν μὲν πρόσφορον διὰ τὸν ζωγράφον οὐχὶ ὅμως καὶ γραφικὸν καθ' ἑαυτὸ νὰ ᾔναι, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἄλλο λίαν μὲν γραφικὸν πλὴν οὐδόλως ἐπωφέλῃς τῷ ζωγράφῳ, τότε καταστρέφεται ἡ ἰδέα τοῦ Καύλου, ὅστις τὴν διὰ τὸν ζωγράφον χρησιμότητα καθίστησι λυδίαν λίθον τῶν ποιητῶν καὶ ὅστις θέλει νὰ καθορίσῃ τὴν τάξιν αὐτῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰκόνων, ὡς οὗτοι τῷ τεχνίτῃ προβάλλουσι.¹

Οὐδὲ διὰ τῆς διγῆς ἡμῶν ὀφείλομεν νὰ ἐπιτρέψωμεν τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ νὰ προσκτιθῇται τὴν ἀξίαν κανόνος· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ὁ Μίλτων ἠθέλε πέσει ὡς πρῶτον ἀθῶν θῦμα αὐτῆς διότι, φαίνεται πράγματι ὅτι ἡ περὶ αὐτοῦ περιφρονητικὴ κρίσις αὐτοῦ τοῦ Καύλου δὲν ἀπετέλει τὸ ὅσον πηροῖν ἐθνικῆς καλαισθησίας ὅσον συνέπειαν τοῦ ὑποτιθεμένου αὐτοῦ κανόνος. Ἡ ἀπώλεια τῆς ὁράσεως, λέγει οὗτος, δύνανται νὰ ἀποτελῇ τὴν μεγίστην ὁμοιωτικὴν τοῦ Μίλτωνος πρὸς τὸν Ὀμηρον. Βεβαίως ἀδυνατεῖ ὁ Μίλτωνος νὰ πληρώσῃ σινακοθήκην. Ἀλλ' εἰ ἐν ἐπρεπεν, ἐφ' ὅσον διέσωζον τὸν πραγματικὸν ὁφθαλμὸν, ἢ σφαῖρα τούτου νὰ ᾔναι καὶ ἡ σφαῖρα τοῦ ἰσοπερικειμένου ὁφθαλμοῦ μου,

1) Ἰλιάδ. Δ. στ. 1—4 Tableaux tirés de l'Iliade p. 30.

1) Tableaux tirés de l'Iliade Averv p. V.

τότε, ἵνα ἀπαλλαγῶ τοῦ περιορισμοῦ τούτου, θ' ἀπέδιδον μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ πρώτου.

Ὁ Ἀπολοθεὶς Παράδεισος διὰ τὸ ὅτι ὀλίγας παρέχει εἰκόνας, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀλιγώτερον ἀποτελῶν τὴν πρώτην μετὰ τὸν Ὅμηρον ἐποποιίαν, ὃν τρόπον ἡ ἱστορία τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ ἐπίσης ποίημα διὰ τὸν λόγον ὅτι οὐδὲ τὴν κεφαλὴν καρφίδος δύναται τις νὰ εἰσαγάγῃ ἐν αὐτῇ χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ χωρίον, ὅπερ νὰ μὴ ἐπινοχῶνδε πληθὺς ὅλων τῶν μεγίστων καλλιτεχνῶν. Οἱ εὐαγγελισταὶ ἀφηγοῦνται τὰ γεγονότα μεθ' ἀπάσης τῆς δυνατῆς ξηρᾶς ἀπλότητος, ὃ δὲ καλλιτέχνης μεταχειρίζεται τὰ πολλαπλὰ ταύτης μέρη χωρὶς ταῦτα ἐν τῷ μέρει νὰ δεικνύουσιν ὅτι ἔχουσι καὶ τὸν ἐλάχιστον σπινθῆρα γραφικῆς μεγαλοφυΐας. Ὑπάρχουσι γεγονότα ἐπιδεκτικὰ γραφικότητος ὡς καὶ μὴ ἐπιδεκτικὰ τοιαύτης, ὃ δὲ ἱστοριογράφος δύναται ν' ἀφηγηθῇ τὰ ἐπιδεκτικὰ ζωγραφίας μετὰ τοσαύτης ἐλλείψεως γραφικότητος, ὅσον ἀφ' ἑτέρου ὁ ποιητὴς εἶναι ἱκανὸς νὰ παραστήσῃ καὶ τὰ ἐπ' ἐλάχιστον ἐπιδεκτικὰ ζωγραφίας μετὰ γραφικότητος. Ἄν τις ἄλλως ἐκλάβῃ τὸ πρῶγμα, ἀποσπλανᾶται ἀπλῶς ὑπὸ τοῦ διφθορουμένου τῆς λέξεως. Ποιητικὴ εἰκὼν οὐδόλως εἶναι κατ' ἀνάγκην ἐκείνη, ἥτις δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς ὑλικὴν εἰκόνα. Ἄλλ' ἕκαστος χαρακτὴρ, πᾶσα συνένωσις διαφόρων χαρακτῆρων, δι' ἧς ὁ ποιητὴς τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ οὕτως αἰσθητὸν ἡμῖν ποιεῖ, ὥστε σαφέστερον νὰ γνωρίσωμεν τὸ ἀντικείμενον ἢ τὰς λέξεις αὐτοῦ, καλεῖται γραφικὴ, καλεῖται εἰκὼν, ὡς φέρουσα ἡμᾶς ἐγγύτερον εἰς τὸν βαθμὸν ἐκείνον τῆς ἀπάτης, τοῦ ὁποῖου ἰδιαζόντως ἐπιδεκτικὴ εἶναι ἡ ὑλικὴ εἰκὼν, ὅστις δὲ βαθμὸς δύναται ἀμέσως καὶ εὐκολώτατα ἐκ τῆς ὑλικῆς εἰκόνης νὰ ἐξαχθῇ.¹

(Ἀκολουθεῖ).

ΟΛΓΑ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ.

ΛΙΝΑ.*

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἐκεῖνο ὅπερ μένει.

VIII.

Τὸ δευτέρον ἤδη ἡ λέξις αὕτη ἀντήχησεν, ὃ δὲ γέρον, ὁλοσχερῶς ἤδη προσελκυσθεὶς, ἀπεκρίνατο :

— Ὅ,τι ἀπορροῖζετε ὑμεῖς ἀναμφιβόλως ὑπάρχει ἀνάγκη διηνεκρῶς ἐπαγγυρησέως.

1. Ἐκεῖνο, ὅπερ ποιητικὰς εἰκόνας καλεῖται, οἱ ἀρχαῖοι φαντασίας ἐκάλουν, ὡς υπομνησθεὶς τοῦτο ὁ Λογκάνος. Ἐκεῖνο δὲ, ὅπερ ὀνομάζομεν ἀπάτην, ἢ τὸ ἀπατηλὸν τῶν εἰκόνων, ἐκαλεῖτο παρ' αὐτοῖς ἐνάργεια. Ἐντεῦθεν εἶπε τις ὡς ὁ Πλούταρχος λέγει : (Ἑρωτ. Τ. Β. Ἐκδ. Ἑρρ. Στερ. σ. 1351) «αἱ ποιητικαὶ φαντασίαι διὰ τὴν ἐνέργειαν ἐρηγορότων ἐνυπνιά εἰσιν». Μεγάλως θὰ ἠδύνην ἵνα τὰ νεώτερα τῆς ποιήσεως βιβλία παιδῶνται χρῆσιν τῆς ὀνομασίας ταύτης, ἀπέχοντα καθ' ὁλοκληρίαν τῆς λέξεως εἰκότος.

¹) Ἰδε ἀριθ. 17. σελ. 337—339.

Λαμβάνων δὲ τὸν πῖλον αὐτοῦ ἔσφιγγε τὴν χεῖρα τοῦ κ. Βέρλεϋ καὶ εἶπεν :

— Ἐχομεν ἐλπίδας, ἀλλ' ὅχι πολλὰς· ἐπιτρέπω τὰ πάντα εἰς τὸν συνάδελφόν μου, πᾶν ὅτι ἐκεῖνος διατάζει θὰ ᾔναι καλῶς διατεταγμένον.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ὁ κ. καὶ ἡ κ. Βέρλεϋ ἔσπευσαν πρὸς τὸν Ἰωάννην.

— Ὡ, κ. Δαήλ, πόσῃ ἐγνώμωνσύνῃ σὰς ὀφείλομεν ! θὰ σωθῇ, δὲν ἔχει οὕτω :

— Σιωπὴ ! εἶπεν ἡρέμα· δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐλπίδας προώρους· ἂν ὁ Θεὸς τὸ θέλῃ, θὰ τὸν σώσωμεν.

— Μετὰ γαληνίου, δὲ σταθερότητος προσέθηκεν.

— Ὑπάρχετε ν' ἀναπαυθῆτε, κυρία· ἐγὼ θὰ μείνω πλησίον του.

Ἡ κ. Βέρλεϋ, ἥτις ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν δὲν εἶχε κλείσει τὰ βλέφαρα προσεΐδεν αὐτὸν δι' ὀμμάτων πεπλατυσμένων ἐκ τοῦ θαυμασμοῦ, εἶτα δ' ἀπεσύρθη.

Ὁμοίως ὁ Ἰωάννης ἀπέπεμψε καὶ τὸν σύζυγον αὐτῆς. Μετὰ τοῦτο προσέταξε τὸν ὑπηρετὴν, ὅστις ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ νὰ προσκομίσῃ πᾶν ὅτι θὰ ᾔν ἐπ' ἀνάγκης αὐτῷ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἔγερπνον νύκτα ὡς καὶ τὰς πολλὰς ἄλλας, αἵτινες θὰ ἠκολούθουν αὐτῷ.

Λαμπρὸν πῦρ ἀνήφθη ἐν τῇ θερμάστρῃ, σύρας δὲ ἐδώλιόν τι ὁ ἱατρός, ἐκάθισε παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τοῦ θνήσκοντος.

Ἡ πρὸς τὸν θάνατον πᾶλη ἤρχετο ἤδη.

IX.

Καὶ ὅποια πᾶλη !

Ἐν τῷ σιγητῷ θαλάμῳ οὐδεὶς ἄλλος ἤχος ἐθροεῖ εἰ μὴ ἡ ἀσθμαίνουσα πνοὴ τοῦ τάλανος ἀσθενοῦς, ἡ διακοπτομένη συχνάκις ὑπὸ στόνων, κραυγῶν ὑποκώφων καὶ μανιωδῶν ἐπικλήσεων, φοβερῶν προδόντων τοῦ σφοδροῦ πυρετοῦ. Ὁ Ρογήρος ἐκτεταγμένος ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς κλίνης, ἥς τὰ λευκὰ παραπετάσματα κατέπιπτον εἰς εὐθείας καὶ ἀκινήτους πτυχὰς οἶονεῖ σουδάριζ, ἐκίνει ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὸν βραχίονα, ὑπεύκων εἰς τὸν νευρικὸν ἐρεθισμόν, ἐπληττε τὸ πέπλωμα καὶ τὰ ὀνότια δι' αὐτομάτου ὀρμῆς.

Ἐρπίνετο ἐκπνέων, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἀνοικτούς, ὑελώδεις ἄνευ βλέμματος καὶ ἐτοιμούς ν' ἀναστραφῶσι, πεπιεσμένα τὰ χεῖλη καὶ κοίλας τὰς παρειάς. Αἱ ὀλίγαι αὐταὶ τῆς νόσου ἡμέραι ἐξησθένησαν αὐτὸν οὕτως, ὥστε τὸ κατεσκληρὸς αὐτοῦ σῶμα, τηροῦν τὴν μακροτενὴ στάσιν τοῦ σκελετοῦ, ἐξέπληττε πενθίμως τὸ βλέμμα καὶ ἀπέσπα τὰ δάκρυα.

Τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ ἐπεκράτει οὐχὶ πλέον ἢ πολυτέραχος φρενίτις μετὰ τῶν ἀτάκτων χειρονομιῶν καὶ τῶν ἀγωνιωδῶν ἐπὶ τῆς κλίνης ἀνεγέρσεων· ἀλλὰ τὸ κῶμα, τὸ βρῦ κῶμα, τὸ ἐκχαυνοῦν τὴν ὄψιν καὶ διαστρέφον αὐτὴν διὰ σπασμωδῶν μορφασμῶν καὶ δονήσεων, αἵτινες διέτρεχον τὸ μῆκος τῶν σιαγόνων.

Τὰ φοβερά ταῦτα συμπτώματα διεθεβαίουν τὸν ἱατρὸν ἐπὶ μᾶλλον· ἀλλ' αἴφνης, καταληφθεὶς ἐκ νέου